

УДК 811.161

**Семантичні та прагматичні аспекти евфемії
у англомовному політичному дискурсі
(на матеріалі промов Барака Обами)**

Таценко Н.В.

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

Стаття присвячена дослідженню лексико-семантичних і прагматичних особливостей евфемізмів у англомовному політичному дискурсі та їх застосуванню в промовах, привітаннях, зверненнях і наративах сучасних політиків, зокрема президента США Барака Обами. Розглянуто системотворчі ознаки політичного дискурсу як середовища функціонування евфемізмів, проаналізовано основні функції евфемізмів, критерії класифікацій та самі класифікації лінгвістичних субститутів.

Ключові слова: *політичний евфемізм, політичний наратив, евфемія, політичний дискурс, політична комунікація.*

У сучасному політичному середовищі важливу роль посідають політичні промови, звертання, наративи, які спрямовані на те, щоб привернути увагу громадськості, змусити народні маси підтримати ту чи іншу політичну силу або кандидата. Це у свою чергу свідчить про важливість побудови таких політичних текстів, які приховують сувору реальність і приваблюють обіцянками про стабільність, процвітання і добробут. Керуючись метою політичного лідерства, політики вдаються до вживання лексичних одиниць, які завуальовують неприємні суспільні явища і здійснюють імпліцитний вплив на адресата – евфемізмів.

Проблемі евфемії присвячено чимало робіт сучасних вітчизняних та російських мовознавців [О. С. Ахманова, Н. Ц. Босчаєва, В. Б. Великорода, І. В. Гальперін, О. Ю. Дубенко, В. І. Заботкіна, К. О. Кантур, О. І. Манюгіна, І. В. Мілева, А. Ю. Міроніна, В. В. Панін, О. О. Реформатський, І. В. Решетарова, О. О. Селіванова, О. О. Тараненко та ін.]. Серед закордонних лінгвістів дослідженням евфемізмів та політичного дискурсу займалися К. Allan, К. Burridge, R. W. Holder, R. Lerner, J. S. Neaman, S. Rothman, C. G. Silver.

Проте звичайно вони або дають загальну характеристику цього явища – безвідносно до сфери його побутування, або описують його особливості вживання в англійському (німецькому, російському, українському тощо) політичному дискурсі задля реалізації тактик і стратегій ухилення від істини. Натомість, праць з цього питання, виконаних на матеріалі, що мовно відображає світ американської політики у промовах політичних діячів, досить мало.

Метою роботи є дослідження та систематизація лексико-семантичних і прагматичних аспектів евфемії, її роль у політичних промовах Барака Обами. Для досягнення поставленої мети нами були сформульовані наступні завдання:

розглянути системотворчі ознаки політичного дискурсу як середовища функціонування евфемізмів, опрацювати основні функції евфемізмів, проаналізувати критерії класифікацій та самі класифікації лінгвістичних субститутів, описати ознаки і соціально обумовлені мотиви евфемізації у промовах Барака Обами.

Умовою функціонування політичного дискурсу є мова політики як символізація ідентичностей, позицій і статусів. Її особливістю є смислова невизначеність, що вважається проявом езотеричності і виявляється в наближеності до магічно-ритуальної мови. Мовний контроль здійснюється за допомогою мовних форм і символів рефлексії, абстрагування, розвитку та протиріччя, за допомогою заміщення понять образами.

Політичний дискурс – це сукупність смислів, когнітивних та ціннісних значень, що є основою політичної культури суспільства, охоплює всі форми комунікативної активності людини, її рефлексію щодо політичного світу та своєї ролі в ньому, а також культурні артефакти, реалізовані у функціональній політичній символіці [7, с. 104-105]. Це поняття також охоплює інституційні й неінституційні (особистісно орієнтовані) форми спілкування, в яких суб'єкт, адресат або зміст спілкування належать до сфери політики. Семіотичний простір політичного дискурсу охоплює всі типи знаків, зорієнтованих на обслуговування сфери політичної комунікації, тезаурус прецедентних висловлювань і текстів, набір мовленнєвих дій і жанрів, специфічних для політичного спілкування.

Функціональна специфіка політичного дискурсу виявляється в його базовій функції – боротьбі за владу. Вона передбачає три типи обмежень: на зміст комунікації, на типи соціальних відносин, в які можуть вступати учасники комунікації, на позиції суб'єкта комунікації. Боротьба за владу становить інтенційну базу політичного дискурсу і визначає його основні функції та способи реалізації: здійснення вербальних політичних дій та інформування про них; створення “мовленнєвої реальності” політичного поля та її інтерпретація; висунення певних питань в центр суспільної уваги як форми контролю за поширенням інформації та впливу на характер політичних дій; відтворення минулого і прогнозування майбутнього (наслідків вибору певної політичної альтернативи); інтеграція і диференціація групових агентів політики; легітимізація влади, маніпулювання політичною свідомістю і контролювання дій суб'єктів політики.

Тим самим можемо зробити висновок, що будь-який політик стикається з необхідністю правильного розташування, компонування мовних одиниць, тобто всього того, що становить суть та специфіку побудови промови. У цьому аспекті політичні евфемізми відіграють вагомий роль у правильному конструюванні політичного мовлення відповідно до прагматичних настанов комунікації.

О. С. Ахманова зазначає в Словнику лінгвістичних термінів наступне: «Евфемізм – це троп, який полягає в непрямому, прикритому, ввічливому, пом'якшеному позначенні певного предмета чи явища» [1, с. 545]. Деякі науковці розуміють термін евфемізм як альтернативні непрямі найменування жахливого, недоречного, ганебного, підозрілого й небажаного, що використовуються для приховування правди про негативні сторони (характеристики) денотата та сприяють ефекту пом'якшення, унаслідок чого виступають однією із суттєвих умов успішної комунікації, вираженню замаскованої суб'єктивної оцінки явищ і ситуацій тощо [6, с. 8]. На нашу думку, це визначання якнайповніше передає всі тонкощі поняття, проте навіть частково перебільшує його значення в комунікації.

Явище евфемії досліджувалось і розглядалось в різних аспектах, що спричинило до появи багатьох її класифікацій на основі різних критеріїв. Зокрема, за класифікацією В. В. Паніна евфемізми розподіляються на групи згідно з ефектом, який досягається завдяки їх уживанню: 1) евфемізми, що безпосередньо виключають расову і етнічну дискримінацію: *person of black race (negro)*; 2) евфемізми, створені з метою підвищення статусу жінки і виключення проявів сексизму в мові: *domestic companion (wife)*; 3) евфемізми, створені для виключення дискримінації за соціальним статусом; 4) евфемізми, що підвищують престиж окремих професій: *sanitary engineer (garbage*

collector); 5) евфемізми, що виключають вікову дискримінацію: *third age (old)*; 6) евфемізми, спрямовані проти дискримінації за станом здоров'я: *aurally inconvenienced (deaf)*; 7) евфемізми, спрямовані проти дискримінації за зовнішнім виглядом: *hair-disadvantaged (bald)*; 8) евфемізми, пов'язані із захистом навколишнього середовища, тварин тощо; 9) евфемізми, які відволікають від негативних економічних факторів: *low - income people (poor)*; 10) евфемізми, спрямовані на прикриття антигуманної політики держави, агресивних військових дій: *limited air strike (bombing)* [5, с. 78-79].

Крім цього вченими були запропоновані ще ряд принципів та критеріїв, згідно з якими можна класифікувати ці мовні явища. У залежності від ступеня закріплення евфемізмів у системі мови, їх кодифікації, можна виокремити узуальні, тобто зареєстровані найбільш авторитетними словниками одиниці, та оказіональні, тобто некодифіковані. Проте слід зазначити, що вони можуть вільно мігрувати з однієї категорії в іншу залежно від періодичності їх вживання у мовленні.

Існує й класифікація за ареалом розповсюдження, у якій вирізняють універсальні евфемізми, тобто зрозумілі всім носіям мови, і локальні, які адекватно сприймаються на обмеженій території, тобто зрозумілі місцевому населенню. Також їх можна розподілити на запозичені та первинні. Хоча дослідження показують, що більшість евфемізмів певної мови, зокрема англійської, є первинними, все ж існує незначна частка іншомовних запозичень.

Більшість дослідників справедливо зауважують, що функції евфемізмів у текстах різних функціональних стилів суттєво відрізняються. Н. Ц. Босчаєва стверджує, основна функція евфемізмів у спілкуванні – кооперувальна (евфемія відображує прагнення комунікантів до збереження мовленнєвого співробітництва для вирішення певних завдань спілкування). Окрім цієї, дослідниця виділяє превентивну (використання евфемістичних субститутів унаслідок давніх табу) і риторичну (спроби мовця певним чином впливати на ціннісні установки адресата) функції евфемізмів [2, с. 11]. В. І. Заботкіна вважає, що евфемізми виконують чотири функції: табування, ввічливості, регуляційного впливу на масового читача й функцію приховування певної діяльності. У сфері публіцистики дослідниця вважає головною для евфемізмів функцію регуляційного впливу, а функцію приховування діяльності – для соціальних діалектів [4, с. 24]. В. Б. Великорода на основі прагматичних особливостей вживання евфемізмів та запропонованого їх трактування виділяє наступні функції евфемістичних субститутів: вуалітивна, кооперувальна, превентивна, риторична, елевативна, конспіративна та дистортивна [3, с.7-8].

Тексти промов президента Сполучених Штатів Америки Барака Обами є типовим осередком для евфемізмів у сучасному політичному дискурсі. У промові з приводу перемоги на президентських виборах у 2012 році Обама зазначає: *"It doesn't matter whether you're black or white or Hispanic or Asian or Native American or young or old or rich or poor, abled, disabled, gay or straight"* [8].

Згідно з класифікацією В. В. Паніна політичні евфемізми *black* та *Native American* належать до групи евфемізмів, що безпосередньо виключають расову та етнічну приналежність. Ці мовні одиниці є первинними, узуальними та універсальними. У мовленні зазначені евфемізми виконують вуалітивну та кооперувальну функції. Застосовуючи у промові ці мовні одиниці президент США тим самим підкреслює багатонаціональність держави та рівність усіх без винятку її громадян. Евфемізми *disabled* та *straight* спрямовані проти дискримінації за станом здоров'я та статевими переконаннями й використовуються для позначення фізичних та психічних якостей людей. За сферою дистрибуції зазначені лексичні заміни належать до категорії загальноновживаних евфемізмів, які глибоко вкоренилися у свідомість суспільства. Їх функції у промові – пом'якшувальна, вуалітивна, дистортивна та конспіративна. Політичний діяч наголошує на тому, що кожен громадянин має право вибору сексуальної орієнтації;

підкреслює, що незалежно від стану здоров'я та фізичних можливостей всі люди мають однакові права та обов'язки.

Черговий евфемізм, за допомогою якого Обама наголошує на поліетнічності нації, бачимо у наступному прикладі: “*What makes America exceptional are the bonds that hold together the most diverse nation on Earth*” [8]. *Diverse nation* – політкоректна номінація, що служить для позначення представників усіх національностей, що населяють країну (замість *multi-racial*).

У промові “*You'll hear the deep patriotism in the voice of a military spouse who's working the phones late at night to make sure that no one who fights for this country ever has to fight for a job or a roof over their head when they come home*” [8] Барак Обама використовує евфемізм *military spouse* задля уникнення дискримінації за гендерною приналежністю. За класифікацією В. В. Паніна ця мовна одиниця належить до групи евфемізмів, які створені з метою підвищення статусу жінки у суспільстві і виключення проявів сексизму в мові. Зазначений евфемізм виконує маскувальну та пом'якшувально-меліоративну функції.

Текст інавгураційної промови Барака Обами містить слова: “*The state of the economy calls for action*” [9]. Це – ще один приклад вуалювання неприємної реальності шляхом вживання евфемізмів. З одного боку, слова не містять жодної прямої вказівки на низький рівень розвитку економіки, а з іншого, якщо вона кличе до дії (*calls for action*), то це означає, що треба вживати заходів щодо її покращення.

Висновки. Таким чином, у своїх політичних промовах Барак Обама вдається до вживання евфемізмів, які відображають рівність людей з точки зору расової і гендерної приналежності, вказують на багатонаціональність країни. Президент використовує евфемізми, спрямовані проти дискримінації за станом здоров'я, статевими переконаннями, гендерною приналежністю та субститути, які відволікають від негативних економічних факторів. Ці евфемізми відіграють пом'якшувальну, вуалітивну, конспіративну та дистортивну функції. Детальне дослідження соціально обумовлених мотивів евфемізації у промовах Барака Обами та їх імпліцитного впливу на адресата є перспективою подальшого дослідження.

Список літератури

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М., 1969. – 605 с.
2. Босчаева Н. Ц. Контекстуальная эвфемия в современном английском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» / Н. Ц. Босчаева – Л., 1989. – 21 с.
3. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : автореф. ... дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / В. Б. Великорода – Л., 2008. – 19 с.
4. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка : учеб. пособие / В. И. Заботкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 124 с.
5. Панин В. В. Политическая корректность как культурно-поведенческая и языковая категория : дис. ... кандидата филол. наук / В. В. Панин. – М., 2005. – С. 78-79.
6. Решетарова І. В. Засоби евфемії в масмедійному дискурсі початку ХХІ століття. [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / І. В. Решетарова. – Донецьк, 2010. – 20 с.
7. Соціологічна енциклопедія / Укладач В. Г. Городяненко – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.

8. The New York Times. Transcript of President Obama's Election Night Speech. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.nytimes.com/2012/11/07/us/politics/transcript-of-president-obamas-election-night-speech.html?pagewanted=all>.

9. The New York Times. Barack Obama's Inaugural Address. [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://www.nytimes.com/2009/01/20/us/politics/20textobama.html?pagewanted=all&_r=0.

Таценко Н.В. Семантические и прагматические аспекты эвфемии в англоязычном политическом дискурсе (на материале речей Барака Обамы) // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» Том 26 (65). № 1 – С.164-168

Статья посвящена изучению лексико-семантических и прагматических особенностей эвфемизмов в англоязычном политическом дискурсе и их применению в речах, поздравлениях, обращениях и нарративах современных политиков, в частности президента США Барака Обамы. Рассмотрены системообразующие признаки политического дискурса как среды функционирования эвфемизмов, проанализированы основные функции эвфемизмов, критерии классификаций и сами классификации лингвистических субституттов.

Ключевые слова: *политический эвфемизм, политический нарратив, эвфемия, политический дискурс, политическая коммуникация.*

Tatsenko N. Semantic and Pragmatic Aspects of Euphemy in English Political Discourse (on the Material of Barack Obama's Speeches) // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2013. – Vol. 26 (65). No 1 – P.164-168

The article deals with lexical-semantic and pragmatic peculiarities of euphemisms in English political discourse and their usage in speeches, salutations, narrations of modern politicians, in particular of the USA president Barack Obama. It is argued that euphemy is considered to be a strategy of obscuring unwanted information that enables you to make unpleasant facts less obvious. It is connected with mystification as renaming appears to complicate the ability to understand the essence of political events, immersing the description of events in a "verbal fog". Systemically important signs of political discourse as the functioning environment of euphemisms are considered, the main features of linguistic substitutes, the criteria for their classification and the classifications themselves are analyzed. It is established that most political euphemisms of Barack Obama are intended to underline multiethnic America, to conceal economic and financial problems with attempts to overcome them in every possible way. These linguistic units are primary, codificated, universal, modern, and perform veiling and cooperative functions. On the one hand they lead to referents' improvement, but on the other hand – they violate clarity of speech and distort it with the aim of seizing political power.

Key words: *political euphemism, political narrative, euphemism, political discourse, political communication.*

Поступила до редакції 24.04. 2013 р.